

Ses Alanlarımız

Barkın Engin

1977-1980

Geçenlerde Kasım ayında bir gece, sakin ve neredeyse düşsel şehir Ghent’in sokaklarında dolanırken, aniden tanıdık ama beklemedik derecede otomatikleşmiş sesler dikkatimizi çekti. Ghent çan kulesinden gelen bu çan sesleri, Bach füğünden, popüler çağdaş klasiklere uzanan müziklerle eklektik bir performans veriyorlardı. Enstrümanların özgün entonasyonuna konsantr e olup etraftaki objelere yansımalarının tadını çıkartırken, insan tabii burada şehirlerin ses manzaralarının zamanla değişimi ve bireyler üzerindeki kaçınılmaz etkileri üzerinde düşünmeden edemiyor. Eğer bir Cuma gecesi duyulan en yüksek sesin böyle bir çan performansı olduğu Ghent gibi farklı bir şehirde büyümüş olsaydım, acaba ses objelerine (burada Pierre Schaeffer’in terminolojisini ödünç almak uygun gözüküyor) karşı olan yaklaşımım farklı olur muydu? Ya da tüm hayatım boyunca yaşadığım İstanbul’dan, nispeten daha sessiz bir şehre taşınısaydım, işitsel anlayışım ve ses paletim hayatımın geri kalanı boyunca giderek değişir miydi?

Tam olarak net yanıtlar vermek imkansız doğrusu. Kültürel ve sosyo-ekonomik faktörler her şeyi daha da karışık hale getiriyor. Bu yüzden de, alçak gönüllükle yapılmış varsayımları kolaylıkla bir kenara bırakabiliriz. Belirsizliğin getirdiği bu durum aslen, sübjektif işitsel alanlara yeni açılardan bakmamıza fırsat olabilir. Müzisyen ve ses sanatçılarına sıkça sorulan sorulardan biri de; işlerinde hangi motivasyon ile geleneksel olarak kabullenilmiş, kolayca ayırt edilebilir, kaynağı belli sesler yerine, olağan dışı sesler kullandıklarıdır. Bu sesler genellikle, tanım yetersizliği ve betimsel hassasiyet eksikliğiyle, terimin tüm dezavantajlarına rağmen “gürültü” olarak tanımlanır. Yeterince bilimsel bir bakış açısıyla bu konuyu açıklamak, şahsen benim için her zaman zorlayıcı olmuştur. Estetik bir kaygıyı çözmek çoğunlukla takdir görmemekte ve yeteri kadar da algılanmamaktadır. Zaten dil, işitsel deneyimleri ve izlenimleri aktarmak için kendi kısıtlamalarıyla bir bariyer oluşturuyor. Aniden; şaşırtıcı bir şekilde, bu eski tartışmaya benim için yeni bir bakış açısı oluştu: Evet, çok uzun zamandır, çok gürültülü bir şehirde yaşıyorum! Müzik ve sese

yaklaşımım işitsel Stockholm sendromunun bir uzantısı mı, yoksa gürültünün müzikal bir obje olarak kullanılabilir olduğunun zoraki de olsa bir keşfi mi? Söylenmesi zor, ancak kesin olan bir şey var ki, kişisel eğilimimin, endüstriyelleşme ve teknolojiyi, klasik tarihsel fütüristtik eğilimlerle kutsallaştırmakla bir ilgisi yok. Daha çok kendiliğinden ortaya çıktı.

Üst üste kayıt yapabilen, son derece mütevazı kaset kayıt cihazımı kullanarak, müzikal olmayan seslerle deneyler ve ses manipülasyonu yapmaya başlayalı tam 20 sene oldu. Kavramsal veya teorik bir temelim olmadan, kendimi son derece soyut ya da soyutlaştırılmış katmanları yan yana koyarken buldum. Bu naif deneyler sonucunda elde ettiğim, teyp tıslamasının eşlik ettiği yoğun ve sert dokular oldu. Geriye baktığımda, bu dönemi avangart artistik bir duruş olarak değil de, kompleks ses objelerini analitik bir şekilde dinlemek için deneysel bir çaba olarak tanımlayabilirim; tartışmasız bunun heyecan dolu bir şekilde ve saf meraktan olduğunu da eklemeliyim. Yıllar sonra, bu tür spesifik sesleri kullanmamdaki motivas-

yonunun, baskın bir şekilde bebekliğimden beri günlük hayatımdaki işitsel ortamlarla direk ilişkisi olduğunu düşünüyorum.

İstanbul kadar yüksek nüfus artış hızına sahip olan (şu an resmi olarak 15 milyon kişi yaşıyor) bir şehir için, tüm ses manzarasına değişik katkıları olan çeşitli kültürel unsurları barındırmak son derece normal; tabii ki, endüstrinin ile teknolojinin de beraberinde getirdiği önüne geçilemeyen ses kirliliği de var. Kültürel çeşitliliğin, müziğin kavranma şeklinde çok büyük etkisi olduğu gibi, kişisel yaratım sürecinde de geniş bir bakış açısı sağladığı tartışılmaz. İstanbul bu anlamda özel bir konumdadır. İstanbul sokaklarında, farklı türdeki canlı veya kayıttan çalınan müzikler birbirine geçerek, zaman zaman dev bir ses yığını haline gelmektedir. İstanbul’un, Anadolu, Avrupa ve Orta Doğu’dan, yani nispeten yakınındaki tüm kültürel nitelikleri, müziğinde barındırdığını söylemek mümkündür. Zamanla burada, pasif bir dinleyici olarak bile, farklı ve çeşitli melodi, ritm, yapı ve akort sistemlerini özümsemek olasıdır. Dolayısıyla, kendini adanmış bir müzik dinleyicisinin, eklektik bir zevk geliştirmesi oldukça doğaldır. Ancak şu an benim için daha ilgi çekici olan Murray Schafer’in klasik kitabı “The Soundscape/Ses Manzarası”nda anlattığı gibi, spesifik coğrafyalardaki “ana sesler” ve “ses işaretleri” olarak tanımladıklarının tersirini sorgulamak. Bu bağlamda, yaşadığım işitsel karşılaşma, yani çanların performansına denk gelmem, içimdeki tüm bu soruları, kısmen Proust anketi şeklinde, tetikledi.

Benim çocukluğumun sessel İstanbul hatıraları birbirinden o kadar da farklı olmasa da, geleneksel anlamda uyumlu değiller. Sessel çevremde; doğal sesler veya, geçici olsa da sessizlik, her zaman ikinci planda kalmıştır. Daimi trafik gürültüsü, gündüzleri durmaksızın ve farklı yoğunlukta ses düzenimin temel parçasıydı. Görsel akışını gözlememe gerek kalmadan ana yol üzerindeki Doppler kaymasının kontrpuanlarını dinleyerek takip edebildiğimi hatırlıyorum. Bu yoğun katman, camilerin düşük kalite hoparlörlerinden gelip hep distorsyona uğrayan ezan sesiyle

1977-1980

1977-1980

1977-1980

1977-1980

1977-1980

1977-1980

1977-1980

1977-1980

1977-1980

1977-1980

1977-1980

ve ilk TV kanalının yayını bittikten, ertesi sabah yayın sinyali başlayana dek sürerdi. Bu özellikli ses çeşidinin oluşumu veya teknik ve spektral özellikleri hakkında hiçbir fikrim yokken, kendimi içinde gizli kalmış melodiler ve tınları keşfetmeye çalışırken bulurdum. Ses dünyama katkısı olan diğer iki şey ise, radyomdan genel statik ses ile ilkel oyun cihazları ve oyuncaklardan gelen sekiz bitlik seslerdi. Bütün bu temel katmanlar çocukluğumun film müziğini oluşturan malzemelerdi. Kültürel ve dini etkenleri saymazsak, Batı’daki herhangi bir metropoldakinden çok da farklı bir deneyim olduğunu düşünmüyorum. Ortak payda yıllar geçtikçe yükselen ses seviyesi oldu, ki bu günümüzde de devam eden politik değişimlerle hala senkronize harekete devam ediyordu. Bu arada zamanla, sessizlik arayışı içinde olarak tepki göstermek yerine; bilinmeyen özelliklere ve formlara sahip ses objelerine karşı merakım, sadece onlara şahit olmamla gelişmiş. Gerçi, asıl sorum halen cevapsız. Farklı şehirlerde veya en azından farklı ses ortamlarında, farklı insanlar mı olurduk? Sanırım bundan sonra, bunun cevabının peşine düşeceğim.

Son soru: İstanbul’un ses manzarası 30 sene içinde değişti mi?

İçerik olarak kesinlikle değişti. Dünya üstündeki teknolojik gelişme ile hayat, 2014 yılında tamamen farklı duyulsa da, İstanbul’daki günlük ses deneyimleri az çok aynı kaldı, fakat yine de Schaffer’in de öngördüğü gibi daha gürültülü bir hal aldı. Bazı kültürel öğeler giderek kaybolurken, doğu - batı karşılaştırmasını yapmak daha da zorlaştı. Son zamanlarda İstanbul’un ses paleti, hükumete karşı protestolar ile genişledi; biber gazı bombalarının sinsi cırtlaklığı, Tomaların aşağılayıcı su püskürtme sesleri; kısaca direniş sesleri ile. Ben bu cümleleri yazarken İstanbul, neo-liberal gündemin sonucu, kültürel unsurlarla doğayı kısa vadede finansal kara çevirme hırsıyla kükreyen büyük bir inşaat çılgınlığının kuşatmasında. Şu an, bu topraklardaki medeniyetlerin tarihine ve kültürel mevcudiyetine özlem içinde, gürültülü ancak üzgün veda müziğini dinlemekreyiz. Umarım ki, yeni sesler yakın zamanda tekrar duyulmaya başlarlar.

1977-1980

1977-1980

1977-1980

1977-1980

1977-1980

1977-1980

1977-1980

1977-1980

1977-1980

1977-1980

1977-1980